

Політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

УДК 355.02:355.4:327.7:37

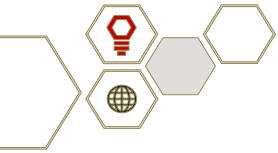
DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.15591456>

**Стандарти військової підготовки у контексті дотримання норм
міжнародного гуманітарного права**

Гук Валерія Миколаївна,
офіцер юридичної служби,
військовослужбовець Збройних Сил України, Бердичів, Україна,
<https://orcid.org/0009-0000-1114-2838>

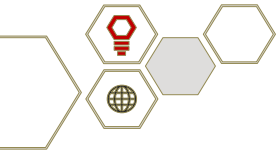
Прийнято: 17.05.2025 | Опубліковано: 30.05.2025

Анотація. В умовах повномасштабної збройної агресії проти України питання дотримання норм міжнародного гуманітарного права (МГП) набуло особливої значущості, зокрема в частині вишколу військовослужбовців Збройних сил України (ЗСУ). Забезпечення правомірного застосування сили в умовах збройного конфлікту є не лише морально-правовим обов'язком держави, а й важливим елементом міжнародного іміджу та легітимності національних збройних сил. У цьому контексті адаптація стандартів вишколу військовослужбовців до сучасних вимог МГП та гармонізація з практиками країн-членів НАТО постають як нагальні завдання. **Метою** статті є дослідження сучасного стану нормативного та практичного забезпечення дотримання норм МГП в системі підготовки військовослужбовців ЗСУ, зокрема проведення порівняльного аналізу із моделями підготовки у країнах НАТО з метою виявлення ефективних практик і можливостей адаптації. **Методи.** У роботі застосовано комплексну міждисциплінарну практику, що

поєднує елементи правового аналізу, порівняльно-правового методу, системного аналізу навчальних програм, контент-аналізу нормативних актів та офіційних документів НАТО (зокрема STANAG 2449). **Результати.** Встановлено, що вишкіл з МГП у ЗСУ здійснюється на різних рівнях – від початкової індивідуальної підготовки до командирських курсів і бойового злагодження. Відзначено поступову інтеграцію елементів стандартів НАТО з використанням симуляцій, кейс-методів та участю у спільних навчаннях. Водночас ідентифіковано проблеми фрагментарності, недостатньої інституційної систематизації та обмеженого навчально-методичного ресурсу. Проведено порівняльний аналіз з натовськими моделями (США, Канада, Німеччина, Нідерланди), що дало змогу виділити ефективні практики, зокрема міждисциплінарну, регулярну актуалізацію програм, симуляційне моделювання ситуацій з дотриманням МГП у складних бойових умовах. **Висновки.** Отримані результати можуть бути застосовані для вдосконалення системи військової освіти ЗСУ, зокрема розроблення типових навчальних програм, адаптованих до національного контексту з урахуванням натовських стандартів і найкращих практик у сфері МГП. Крім того, перспективними є створення регулярних навчальних центрів з питань МГП, налагодження стабільної співпраці з міжнародними організаціями та системне залучення правових радників безпосередньо на рівні військових підрозділів. Такі заходи закладають підґрунтя для формування сталої правової культури в ЗСУ, що є значущим для дотримання норм МГП в умовах сучасних збройних конфліктів.

Ключові слова: ведення бойових дій, захист цивільного населення, євроатлантичний безпековий простір, професійне навчання, держави-члени НАТО.

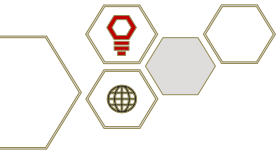

Military training standards in the context of compliance with international humanitarian law

Valeriia Huk,

Lawyer, Military Serviceman of the Armed Forces of Ukraine,
Berdichev, Ukraine, <https://orcid.org/0009-0000-1114-2838>

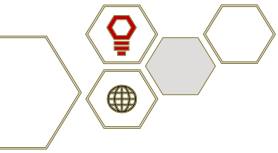
Abstract. In the context of full-scale armed aggression against Ukraine, the issue of compliance with the norms of international humanitarian law (IHL) has acquired particular importance, particularly in the training of military personnel of the Armed Forces of Ukraine (AFU). Ensuring the lawful use of force in conditions of armed conflict is not only a moral and legal obligation of the state, but also an essential element of the international image and legitimacy of the national armed forces. In this context, the adaptation of military personnel training standards to modern IHL requirements, as well as harmonization with the practices of NATO member states, appear as urgent tasks. **The purpose** of the article is to study the current state of normative and practical compliance with the norms of international humanitarian law in the system of training of military personnel of the AFU, as well as to conduct a comparative analysis with training models in NATO countries to identify practical approaches and opportunities for adaptation. **Methods.** The work uses a comprehensive interdisciplinary approach that combines elements of legal analysis, comparative law method, systematic training program analysis, and content analysis of NATO regulations and official documents (in particular STANAG 2449). Empirical data on forms of training and simulation training are also used. **Results.** The article establishes that training in IHL in the Armed Forces of Ukraine is carried out at different levels - from initial individual training to commander courses and combat coordination. The gradual integration of elements of NATO standards is noted, including simulations, case methods, and participation in joint exercises. At the same time, the problems of fragmentation, insufficient institutional

systematization, and limited educational and methodological resources are identified. A comparative analysis with NATO models (USA, Canada, Germany, Netherlands) was conducted, which allowed us to identify effective practices - in particular, an interdisciplinary approach, regular updating of programs, and simulation modeling of situations with compliance with IHL in difficult combat conditions. **Conclusions.** The results can be practically applied to improve the military education system of the AFUkraine. In particular, it is about the need to develop standard training programs adapted to the national context, considering NATO standards and best practices in international humanitarian law. Also promising are the creation of permanent training centers on IHL, the establishment of stable cooperation with international organizations, and the systematic involvement of legal advisors directly at the level of military units. Such measures lay the foundation for forming a sustainable legal culture in the Armed Forces of Ukraine, which is of key importance for compliance with the norms of international humanitarian law in modern armed conflicts.

Keywords: warfare, protection of civilians, Euro-Atlantic security area, professional training, NATO member states.

Постановка проблеми. Сучасні воєнні конфлікти супроводжуються значними викликами у сфері дотримання міжнародного гуманітарного права (МГП), що визначає основні правила ведення бойових дій та захисту цивільного населення. У цьому контексті надзвичайно важливого значення набуває формування належних стандартів військового вишколу, що забезпечують не лише бойову ефективність, а й правову обізнаність особового складу щодо норм МГП. В умовах збройної агресії проти України особливої актуальності набуває питання відповідності системи вишколу військовослужбовців Збройних сил України (ЗСУ) міжнародним вимогам у сфері гуманітарного права.

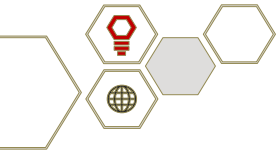

Попри трансформацію оборонного сектору та прагнення до інтеграції в євроатлантичний безпековий простір, досі тривають дискусії щодо рівня імплементації стандартів МГП у навчальні програми ЗСУ. Водночас у країнах-членах НАТО функціонують системи військової освіти та вишколу, в яких норми МГП є невіддільним компонентом професійного навчання, а відповідні практики формалізовані, методологічно забезпечені та інтегровані у бойову підготовку на всіх рівнях. Наразі відсутній системний аналіз для порівняння українських практик з їхніми аналогами в НАТО, виявлення структурних розбіжностей та визначення потенційних напрямів для удосконалення національної системи вишколу.

Таким чином, постає потреба у глибокому дослідженні наявних стандартів військової підготовки в Україні в контексті дотримання МГП з урахуванням порівняльного аналізу досвіду держав-членів НАТО. Це дасть можливість визначити як сильні сторони, так і прогалини у національній системі, що має особливе значення в умовах тривалого воєнного стану, гібридних загроз і необхідності забезпечення високого рівня правової культури військовослужбовців.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Попри наявність значної кількості публікацій, присвячених питанню адаптації військової освіти в Україні до стандартів НАТО, слід зауважити, що більшість із них зосереджуються на загальних практиках трансформації освітнього процесу, тоді як специфіка інтеграції міжнародного гуманітарного права в навчальні програми залишається недостатньо дослідженою.

У науковому доробку українських авторів простежується прагнення до концептуалізації базових засад натовської практики. Зокрема, дослідник І. Плохута [1] акцентує на стратегічній трансформації системи професійної військової освіти в Україні у напрямку її уніфікації з практиками НАТО, підкреслюючи необхідність міждисциплінарного змісту навчання та наголошення на розвитку критичного мислення, але без деталізації аспектів

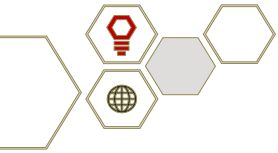

МГП. Схожого вектора дотримується й науковиця Г. Жиздюк [2], яка аналізує виклики інституційного характеру у процесі адаптації освітніх стандартів і структури програм вишколу, зосереджуючись на перешкодах нормативно-організаційного рівня.

Авторка Н. Шабатіної [3] досліджує систему забезпечення якості військової освіти в контексті НАТО, аналізуючи аспекти стандартизації збирання та оброблення інформації для оцінювання навчального процесу, проте лише побічно розглядає змістовне наповнення програм вишколу, не виокремлюючи гуманітарно-правовий компонент. Дослідниця Н. Вавілова [4] характеризує практики забезпечення якості освіти в країнах Альянсу, звертаючи увагу на роль інституційної автономії, акредитації та зовнішньої експертизи, проте акценти на інтеграції МГП у навчальні програми залишаються поза її аналізом.

Комплексне бачення стану реформ у військовій освіті запропоноване науковцями В. Клачком та співавторами [5], які системно висвітлюють проблеми, тенденції та перспективи трансформації системи військової підготовки відповідно до вимог НАТО. Автори зазначають фрагментарність наявних програм, необхідність симуляційних методик і структурного оновлення, однак аспект правозастосування в умовах збройного конфлікту розглядається лише побічно. Водночас учений В. Севрук [6] аналізує досвід підготовки офіцерських кадрів у країнах НАТО, наголошуючи на багаторівневому характері професійної освіти, міжгалузевому наповненні навчального процесу та тісному зв'язку з бойовою практикою. Дослідник С. Радзіковського [7] розглядає концептуальні засади запровадження нової моделі бойового вишколу в Сухопутних військах ЗСУ з урахуванням стандартів НАТО. Автор приділяє увагу адаптації процедур планування, командної підготовки та оцінювання бойових дій.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Наявні публікації окреслюють загальні напрямки та засади адаптації української

військової освіти до стандартів НАТО, проте відсутній ґрунтовний аналіз гуманітарно-правового виміру цього процесу. Невисвітленими залишаються методи й форми інтеграції норм МГП у вишкіл військовослужбовців, питання симуляційного моделювання ситуацій бойового застосування сили та відповідність українських практик актуальним практикам країн-членів НАТО, що потребує подальших аналітичних напрацювань.

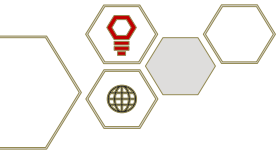
Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є аналіз стандартів військової підготовки в ЗСУ в аспекті дотримання норм МГП, зокрема порівняння національного досвіду з практиками країн-членів НАТО з метою виявлення потенціалу для гармонізації та вдосконалення системи підготовки військовослужбовців.

Для досягнення мети дослідження сформульовано такі завдання:

- дослідити сучасний стан нормативного та практичного забезпечення дотримання норм МГП в системі вишколу військовослужбовців ЗСУ;
- визначити основні вимоги та практики військової освіти в державах-членах НАТО щодо інтеграції положень МГП;
- провести порівняльний аналіз української та натовської моделей військової підготовки у сфері гуманітарного права.

Виклад основного матеріалу дослідження. Після 2014 року в умовах початку збройного конфлікту на сході України, а особливо з початком повномасштабної агресії Російської Федерації у 2022 році, перед військово-політичним керівництвом України постало завдання не лише модернізації оборонного сектору відповідно до стандартів НАТО, а й інтеграції норм МГП у всі рівні військової підготовки – від базового інструктажу до оперативно-стратегічного рівня.

На нормативному рівні Україна є стороною Женевських конвенцій 1949 року [8] та додаткових протоколів до них, зокрема Протоколу I 1977 року [9], що покладає на державу зобов'язання не лише щодо дотримання МГП під час ведення бойових дій, а й забезпечення його вивчення військовослужбовцями.

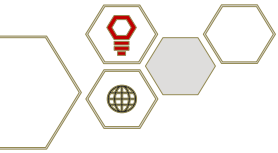

Ці зобов'язання відображено у низці нормативно-правових актів, зокрема в Наказі Міністерства оборони України №164 від 23.03.2017 року «Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних силах України» [10], крім того, у спільних документах Генерального штабу ЗСУ та навчальних центрів, де передбачено обов'язкове вивчення МГП у рамках підготовки всіх категорій особового складу. Згідно з чинною редакцією Статуту внутрішньої служби ЗСУ та Статуту гарнізонної та вартової служб, вимоги щодо дотримання норм МГП закріплено як невіддільний компонент бойової дисципліни та правової поведінки військовослужбовців.

На практичному рівні підготовка військовослужбовців ЗСУ з МГП здійснюється за декількома базовими напрямками, кожен з яких охоплює певний етап професійного становлення військовослужбовця та передбачає специфічні методики та форми реалізації. Умовно цю підготовку можна класифікувати за трьома основними формами: початкова індивідуальна підготовка, фаховий та командирський вишкіл, бойове злагодження в підрозділах.

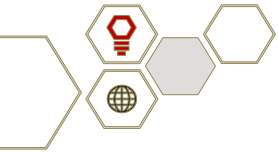
Першою формою є початкова індивідуальна підготовка, що проводиться у навчальних центрах ЗСУ в рамках базового курсу вишколу новобранців. На цьому етапі увага зосереджується на засвоєнні базових понять МГП, зокрема визначення статусу комбатантів і некомбатантів, основні принципи ведення бойових дій, заборонені методи та засоби ведення війни, засади захисту цивільного населення. Особовий склад ознайомлюється з положеннями Женевських конвенцій, базовими нормами звичаєвого міжнародного права та прикладами їхнього застосування в умовах сучасних конфліктів. Основними формами навчання на цьому етапі є лекції, інструктажі, перегляд тематичних відеоматеріалів, розбір реальних кейсів та контрольні тестування.

Другою формою є підготовка у межах системи фахової, командирської та офіцерської освіти, що реалізується у військових вищих навчальних

зкладах, зокрема під час курсів підвищення кваліфікації. У цьому контексті особлива увага приділяється вивченню правових аспектів планування та здійснення операцій відповідно до вимог міжнародного права збройних конфліктів. Підготовка офіцерів і сержантського складу охоплює глибший аналіз принципів розмежування між цивільними й військовими об'єктами, пропорційності використання сили, необхідності як юридичного критерію застосування певних бойових дій та обов'язків командування щодо запобігання воєнним злочинам. Навчання передбачає вивчення міжнародних кейсів, практичне моделювання складних морально-правових ситуацій на полі бою, зокрема тренінги з прийняття рішень у правових «сірих зонах». Значну роль відіграють інтерактивні методи: імітаційні ігри, рольові сценарії, семінари за участі експертів з міжнародного гуманітарного права, що сприяють формуванню навичок офіцерського складу щодо швидкого правового аналізу у бойових умовах.

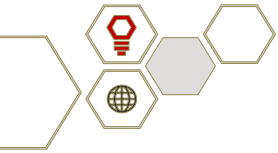
Третьою важливою формою є підготовка у рамках бойового злагодження підрозділів перед їхнім безпосереднім залученням до виконання бойових завдань. Цей рівень спрямований на синхронізацію правових знань із тактичними навичками в умовах, максимально наближених до реальних бойових дій. Практичне навчання з МГП внесено до планів бойового вишколу підрозділів і, як правило, передбачає відпрацювання алгоритмів дій у ситуаціях, що потребують правового реагування, зокрема за наявності цивільного населення у зоні бойових дій, взяття у полон ворожих бійців, виявленні поранених, захопленні медичних об'єктів тощо. Особливу увагу приділено командирам усіх рівнів, які персонально відповідають за правомірність дій підлеглих у рамках міжнародного гуманітарного права. Практика засвідчує, що найефективнішими є навчання із залученням інструкторів міжнародних організацій, зокрема Міжнародного Комітету Червоного Хреста, які надають фахову оцінку вишколу військовослужбовців з позиції міжнародної правової практики.

Інновацією у підготовці військовослужбовців ЗСУ останніх років стало впровадження кейс-методів та методики аналізу конкретних ситуацій, що відбувалися як у зоні ООС, так і в ході міжнародних операцій [11, с. 152]. Така практика дає змогу не лише засвоювати абстрактні положення міжнародного права, а й розуміти їхній зміст через призму реального бойового досвіду. Зокрема, курсанти та військовослужбовці мають можливість вивчати ситуації, у яких застосування сили призводило до юридичних наслідків: внутрішніх розслідувань, дисциплінарних заходів, публічної критики або міжнародної відповідальності. Тренінги з аналізу таких кейсів, що проводяться спільно з юристами-міжнародниками, експертами з військового права, правозахисниками та представниками місій ООН або ОБСЄ, сприяють формуванню правової культури у військовому середовищі та підвищують рівень обізнаності особового складу щодо власних прав і обов'язків у ході збройного конфлікту [12, с. 30].

Крім того, натовські практики акцентують на необхідності безперервного навчання з МГП для офіцерського складу, що відображено у наказі регулярного проходження відповідних курсів підвищення кваліфікації. У ЗСУ поступово вводиться практика диференційованого вишколу залежно від посадових обов'язків: командири підрозділів вивчають правила планування операцій з урахуванням гуманітарно-правових ризиків, штабні офіцери – правову оцінку цілей та об'єктів, а військові юристи – порядок проведення внутрішніх розслідувань випадків порушення норм МГП та юридичне консультування командування [15]. Згідно з натовською моделлю, у зоні бойових дій повинні бути присутні офіцери юридичного забезпечення (LOAC (the Law of Armed Conflicts) advisors), які здійснюють превентивний правовий контроль планованих операцій.

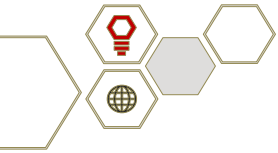
Ще одним важливим складником є участь ЗСУ у розробці та апробації спільних навчальних модулів за Програмою вдосконалення оборонної освіти (Defence Education Enhancement Programme, DEEP), що підтримується НАТО

і спрямована на підвищення якості військової освіти у країнах-партнерах. У межах цієї програми створюються уніфіковані навчальні курси з МГП, що відповідають стандартам Альянсу, перекладаються українською мовою, а викладачі проходять фахове навчання за участі міжнародних експертів [15]. Це сприяє формуванню в Україні повноцінного навчально-методичного середовища для ефективного викладання права збройних конфліктів на сучасному рівні.

Акцентовано на досвіді адаптації елементів стандартів НАТО до системи підготовки ЗСУ, зокрема впровадженні положень STANAG 2449 – «Law of Armed Conflict Training» (вишкіл щодо права збройних конфліктів) [13]. Цей стандарт визначає вимоги до обов'язкового вишколу військовослужбовців країн-членів Альянсу з питань МГП, охоплюючи рівні навчання для різних категорій персоналу, зміст програм, практики оцінювання та необхідні практичні навички для застосування правових норм у реальних бойових ситуаціях. У процесі трансформації національної системи оборонної освіти, особливо з урахуванням міждержавності з арміями країн НАТО, STANAG 2449 поступово інтегрується у вітчизняні нормативно-освітні документи та практику вишколу особового складу ЗСУ.

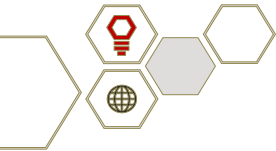
Адаптація цього стандарту відбувається як на інституційному рівні – шляхом оновлення навчальних планів у військових навчальних закладах, так і на оперативно-тактичному рівні – у процесі безпосереднього вишколу підрозділів до виконання бойових завдань [14, с. 140]. Значущими у цьому процесі є спільні збройні навчання, тренінги та курси під егідою НАТО або за участі його країн-членів, що не лише дають змогу перейняти практичний досвід, але й сприяють уніфікації понять, процедур та методів викладання права збройних конфліктів. Такі навчання як Комбінована рішучість (Combined Resolve), Швидкий тризуб (Rapid Trident), Кленова арка (Maple Arch) тощо є практичними майданчиками для апробації стандартів STANAG

2449, сприяючи опановуванню українськими підрозділами механізмів ухвалення правомірних рішень у складних операційних середовищах [15].

З огляду на це можна констатувати наявність поступового, але фрагментарного впровадження стандартів НАТО у систему підготовки військовослужбовців ЗСУ у сфері дотримання норм МГП. Більш структурований аналіз наведено у таблиці 1, що дає змогу порівняти основні елементи стандарту STANAG 2449 з відповідними аспектами практичної реалізації в Україні. Така практика сприяє виявленню як позитивних зрушення, так і сфер, що потребують додаткової уваги з боку органів військового управління та освітніх структур.

Однією з визначальних характеристик військового вишколу у країнах-членах НАТО є системна і багаторівнева практика інтеграції норм МГП у загальну систему військової освіти та оперативної діяльності. В країнах НАТО навчання МГП ґрунтується на принципі наскрізної правової підготовки, що здійснюється протягом усього періоду військової служби. У більшості держав-членів Альянсу є чітко структурована система юридичної освіти у військових академіях та коледжах оборони, що охоплює як обов'язкові курси з основ міжнародного гуманітарного права, так і спеціалізовані навчальні модулі для командирів підрозділів, штабних офіцерів, військових юристів (Legal Advisors, LOAC Advisors). Зокрема, у США (через навчальні програми Judge Advocate General's Legal Center and School) чи Великобританії (курси у рамках International Law Training для Збройних сил) вишкіл складається з аналізу типових операцій у реальному або змодельованому середовищі з акцентом на розмежування законних і незаконних цілей, мінімізацію шкоди цивільному населенню, дотримання принципів пропорційності та воєнної необхідності.

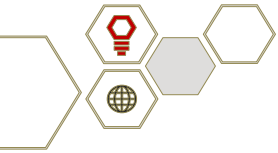
Таблиця 1

Порівняльний аналіз стандарту STANAG 2449 і практики вишколу ЗСУ у сфері МГП

Елемент стандарту STANAG 2449	Наявність в системі вишколу ЗСУ	Форма реалізації в ЗСУ	Коментар / Рівень відповідності
Обов'язковість курсів з МГП для всього особового складу	Частково	Початковий вишкіл у центрах, фахова освіта	Не охоплює всі категорії; нерівномірне впровадження
Диференційований рівень навчання (солдат, командири, офіцери штабу)	Частково	Військові ЗВО, командирські курси, ад'юнктура	Потребує подальшої деталізації модулів за рівнями
Регулярність оновлення знань, повторне навчання	У стадії розробки	Епізодичні тренінги, навчання у рамках місій	Немає системної періодичності
Використання симуляцій бойових ситуацій для відпрацювання МГП	Частково	Міжнародні навчання, окремі курси	Запроваджується переважно під час багатонаціональних навчань
Навчання з питань МГП з урахуванням новітніх викликів (БПЛА, кібервійна, урбанізація конфлікту)	Обмежено	Внесено до окремих пілотних програм, не системно	Актуальність висока, системність відсутня
Наявність юридичних радників у бойових підрозділах (LOAC Advisors)	У перспективі	Поодинокі випадки консультацій	Потребує інституційного оформлення і штатних посад
Участь у програмах НАТО (DEEP, навчальні курси)	Активно реалізується	Спільні курси, стажування, тренінги	Один з найуспішніших напрямів

Джерело: власна розробка автора

Симуляційне навчання – значущий компонент у системі вишколу. У більшості армій НАТО, зокрема Німеччини, Канади, Франції та Італії у навчальні програми впроваджено інтерактивні тренінги, настільні ігри (tabletop exercises), моделювання сценаріїв ведення бойових дій в умовах урбанізованого простору або змішаних конфліктів, де цивільне населення присутнє у зоні бойових дій. Це дає змогу не лише закріпити теоретичні

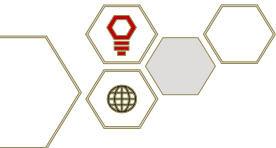

знання, але й розвивати навички прийняття рішень у складних правових і етичних ситуаціях. Зокрема, широко використано системи оперативного моделювання (JCATS – Joint Conflict and Tactical Simulation), в яких військовослужбовці можуть на практиці оцінити наслідки порушення МГП, враховуючи як правові, так і репутаційні ризики.

Ще одним важливим елементом є інтеграція міжнародного права в систему планування та проведення операцій на всіх рівнях. У багатьох країнах НАТО штатні юридичні радники (Legal Advisors, LOAC Advisors) беруть участь у процесі оперативного планування і супроводжують рішення командування на всіх фазах бойових дій. Ця практика не лише мінімізує ризик порушення МГП, але й сприяє підвищенню довіри до Збройних сил з боку міжнародної спільноти. Зокрема, в армії Канади відповідні радники входять до складу оперативних груп у зонах конфліктів, особливо у миротворчих та стабілізаційних місіях.

Водночас інституційна підтримка вишколу з МГП має системний характер. Поряд з національними структурами – Центри військової правової підготовки та закордонними NATO School Oberammergau у Німеччині або Центр міжнародного гуманітарного права в Сан-Ремо діє спільна навчальна інфраструктура Альянсу, що пропонує стандартизовані курси для військових з країн-членів і партнерів. Це дає можливість забезпечити уніфікацію практик і взаємосумісність під час спільних операцій.

Для забезпечення глибшого розуміння практичної реалізації стандартів військового вишколу у сфері МГП доцільним є аналіз конкретних прикладів реалізації відповідних навчальних програм у країнах-членах НАТО. Це сприяє виявленню різних методів викладання, симуляційних методик і залучення міжнародних експертів, що є особливо цінним у контексті адаптації української системи до натовських стандартів. У таблиці 2 наведено вибіркові моделі та ініціативи, що демонструють різноманітність форматів підготовки

та охоплення базових аспектів застосування МГП в умовах сучасних збройних конфліктів.

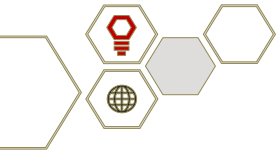
Таблиця 2

Симуляційні та навчальні програми з МГП у країнах НАТО

Навчальний заклад / інституція	Назва курсу / програми	Формат підготовки	Особливості
США			
The Judge Advocate General's Legal Center and School	Law of Armed Conflict Training Course	Аудиторне навчання та польові тренінги	Поглиблена підготовка офіцерів та радників з МГП; аналіз кейсів з практики операцій в Іраку, Афганістані; симуляції бойових сценаріїв
Канада			
Canadian Forces Military Law Centre	Operational Law Course	Симуляційні вправи та інтерактивні семінари	Акцент на правовому супроводі операцій; впровадження настільних ігор (tabletop exercises); моделювання ситуацій цивільного спротиву в бойовій зоні
Німеччина			
NATO School Oberammergau	Law of Armed Conflict (LOAC) Course	Міжнародний курс для офіцерів НАТО	Використання сценаріїв ООН, НАТО, ЄС; оцінка застосування сили в урбанізованих умовах; тренінги для інструкторів з МГП
Італія			
International Institute of Humanitarian Law (Сан-Ремо)	Advanced LOAC Course for Military Commanders	Аудиторна та дистанційна форма	Підготовка командирів; розгляд порушень МГП на практиці; залучення експертів МКЧХ і міжнародних суддів
Велика Британія			
Defense Academy of the United Kingdom	International Law of Armed Conflict Module	Комбіноване навчання та case study	Навчання командирів і юристів; інтеграція правових радників у штабне планування; сценарії з кіберопераціями та гібридними загрозами

Джерело: власна розробка автора

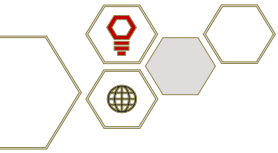
Таким чином, натовська модель військового вишколу у сфері міжнародного гуманітарного права характеризується високим рівнем інституціоналізації, системною підтримкою на стратегічному рівні та

широким використанням сучасних освітніх технологій. Її переваги полягають у практичному спрямуванні навчання, адаптації до новітніх викликів сучасного воєнного конфлікту (кібервійна, використання автономних систем, гібридні загрози) та впровадженні правового компонента у всі етапи військового планування і діяльності. Цей досвід є базовим для подальшого вдосконалення вишколу особового складу ЗСУ з урахуванням умов ведення оборонної війни та необхідності демонструвати дотримання міжнародного права на тлі тривалої агресії.

Висновки. Під час дослідження встановлено, що система підготовки військовослужбовців ЗСУ в частині дотримання норм МГП виявляє поступову еволюцію від фрагментарного викладання основних положень до інтегрованої практики, орієнтованої на сучасні стандарти. Нормативне регулювання в цій сфері ґрунтується на положеннях міжнародних конвенцій, Конституції України, національному законодавстві та наказах Генерального штабу ЗСУ. Водночас практична реалізація навчання з МГП, попри окремі позитивні зміни, ще потребує подальшого структурного вдосконалення, зокрема через розширення інституційної взаємодії з міжнародними організаціями, збільшення обсягів тренінгів із залученням правових радників та фахівців з реального бойового досвіду.

Вивчення практик, що застосовуються в країнах-членах НАТО, засвідчує, що інтеграція МГП у систему військової освіти відбувається на усіх рівнях – від базового вишколу до навчання старшого офіцерського складу. Визначальними характеристиками таких моделей є: симуляційне навчання в умовах, наближених до реальних бойових дій; гнучкість програм з урахуванням специфіки сучасних гібридних та технологічних загроз; регулярна актуалізація курсів відповідно до оновлених міжнародних стандартів. Крім того, основною є міждисциплінарна практика – правові, етичні та оперативні компоненти разом підсилюють ефективність вишколу.

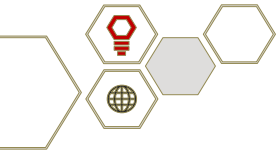

Порівняльний аналіз засвідчив, що українська модель все активніше запозичує натовський досвід, зокрема через участь у спільних навчаннях, інтеграцію стандарту STANAG 2449, впровадження кейс-методів, тренінгів за участю міжнародних інституцій. Водночас ЗСУ все ще перебувають на етапі становлення системної моделі навчання з МГП, що вимагає подальшої інституціоналізації цього компонента, розширення навчально-методичного забезпечення, регулярного оновлення контенту з урахуванням практики ведення бойових дій в умовах сучасної війни. Послідовне наближення до стандартів Альянсу сприятиме не лише правомірному застосуванню сили, а й підвищенню авторитету ЗСУ на міжнародній арені, збереженню морального імперативу у збройному конфлікті та зміцненню легітимності дій українських Збройних сил у сфері оборони.

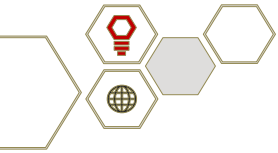
Перспективи подальших досліджень полягають у поглибленому аналізі ефективності імплементації стандартів МГП в освітні програми військових навчальних закладів України з урахуванням зворотного зв'язку від учасників навчального процесу, зокрема у порівняльному дослідженні результативності різних форм і методів викладання МГП (кейс-методів, симуляційних тренінгів та інтегрованих курсів у багатонаціональних навчальних середовищах).

Список використаних джерел

1. Плохута І. Розвиток системи професійної військової освіти за стандартами НАТО. *Військова освіта*. 2021. Вип. 1(43). С. 222–233. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1775/2021-01/222-233>.
2. Жиздюк Г. А. Адаптація військової освіти в Україні до стандарті НАТО: виклики та перспективи. *Академічні візії*. 2024. Вип. 29. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.10870377>.
3. Шабатіна Н. Стандарти НАТО та вимоги до системи збору та обробки інформації щодо оцінювання якості військової освіти. *Військова освіта*. 2021. № 2(44). С. 268–274. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2021-44/268-274>.

4. Вавілова Н. Стандарти якості професійної військової освіти в закладах військової освіти НАТО. *Військова освіта*. 2023. № (1)47. С. 28–34. DOI: <https://doi.org/10.33099/2617-1783/2023-47/28-34>.
5. Клачко В., Білявець С., Діденко О., Дем'янюк Ю. Стан, проблеми та перспективи трансформації військової освіти в контексті реалізації стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. 2022. Т. 28, № 1. С. 90–104. DOI: <https://doi.org/10.32453/pedzbirnyk.v28i1.958>.
6. Севрук В. А. Досвід країн-членів НАТО щодо професійної підготовки майбутніх офіцерів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2022. № 84. С. 233–237. DOI: <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.42>.
7. Радзіковський С. Концептуальні засади запровадження сучасної моделі бойової підготовки у сухопутних військах на основі стандартів НАТО. *Збірник наукових праць Національної академії державної прикордонної служби України*. 2021. № 1 (84). С. 65–85. URL: https://periodica.nadpsu.edu.ua/index.php/military_tech/article/view/804/773 (дата звернення: 10.03.2025).
8. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 10.05.2025).
9. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 08.06.1977 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 10.03.2025).
10. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України: Наказ Міністерства оборони України №164 від 23.03.2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 10.03.2025).

11. Чопа Д. А., Дерев'янчук А. Й., Дегтярьов В. В., Семенов Ф. Д. Кейс-метод як форма інтерактивного навчання з військово-технічних дисциплін при підготовці фахівців ракетних військ і артилерії. *Сучасні інформаційні технології у сфері безпеки та оборони*. 2019. Т. 34, № 1. С. 151–154. DOI: <https://doi.org/10.33099/2311-7249/2019-34-1-151-154>.

12. Плаксін А. Використання кейс-технологій під час викладання дисциплін військово-професійного спрямування у підготовці майбутніх офіцерів Національної гвардії України. *Науковий вісник Київського інституту Національної гвардії України*. 2023. № 1. С. 29–33. DOI: <https://doi.org/10.59226/2786-6920.1.2023.29-33>.

13. STANAG 2449. Law of armed conflict training. URL: https://wikileaks.org/gifiles/attach/40/40078_LOAC%20Template%20.pdf (дата звернення: 10.03.2025).

14. Прилипко О. Ф. Особливості застосування методу кейсів на заняттях із професійно-орієнтованих дисциплін у ході підготовки майбутніх офіцерів. *Системи обробки інформації*. 2017. Вип. 3. С. 139–142. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/soi_2017_3_29 (дата звернення: 10.03.2025).

15. Самченко В. Стандарти НАТО: безперервна освіта від лейтенантів до генералів. *Ukrinform*. 2024. URL: <https://www.ukrinform.ua/amp/r> (дата звернення: 10.03.2025).